

نقد موانع بین‌المللی و ملی حمایت از تولید داخلی و راهکارهای حقوقی آن

جعفر نوری یوشانلوئی*

سیده نازنین اخوان طباطبائی**

چکیده

فعالیت‌های تولیدی صریحاً در ماده ۲ قانون تجارت ایران پیش بینی و از اعمال تجاری ذاتی تلقی گردیده است. بلاشک رشد تولید، پیش زمینه توسعه اقتصادی بوده که تبعاً حمایت از تولید داخلی و بهبود محیط کسب و کار، امروزه در اولویت برنامه های مطالعاتی حقوق تجاری و اقتصادی قرار گرفته و از این طریق زمینه های گسترده ای برای تحقق آن فراهم آمده که آناتومی قراردادهای تولیدی، مدیریت حقوقی قراردادهای سرمایه گذاری خارجی، پیشگیری از دامپینگهای وارداتی، تصویب قوانین حمایتی حاکم بر مناطق ویژه اقتصادی، اصلاح قوانین مالیاتی، مبارزه با قاچاق کالا و ارز، بازنگری در قوانین بانکی و تسهیل مشارکت فعالان تجاری و صنعتی خارجی در کشور از مصادیق بارز آن می باشد. اما محدودیت های ناشی از تحریم های بین المللی از یک طرف الزامات الحاق سازمان جهانی تجارت از سوی دیگر، و نهایتاً خلاءها و ابهامات قوانین و مقررات جاری در کنار ضعف سیاست های اقتصادی مانع بزرگی برای حمایت از تولید داخلی بوده، بطوریکه از دیرباز به عنوان چالش میان حمایتگرایی و جهانی شدن اقتصاد مطرح و نقد وضعیت حقوقی موجود جهت تبیین یک نظام حمایتی مطلوب با استفاده از تجارب کشورهای پیشرفته در فرآیند صنعتی شدن کشور و رقابتی کردن اقتصاد داخلی را ضروری ساخته است.

کلیدواژه‌ها: اعمال تجاری، تولید داخلی، الزامات بین المللی، حمایت گرایی ملی.

*عضو هیأت علمی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران. (نویسنده مسؤل) jafarnory@ut.ac.ir

** کارشناس ارشد حقوق تجاری اقتصادی بین‌المللی پردیس البرز دانشگاه تهران. tabatabaai_n@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۳/۱، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۵/۵

۱. مقدمه

تجارت در ساده‌ترین تعریف، عبارت است از مبادله کالا یا خدمات از طریق معاوضه یا خرید و فروش، تجارت بین‌الملل نیز عبارت است از گسترش مبادلات تجاری فراسوی مرزهای کشورها به عرصه بین‌المللی. تجارت بین‌الملل به اندازه خود نظام متشکل از ملت-دولت‌ها قدمت دارد و یافته‌های مربوط به آن، به دوران شکل‌گیری اولین جوامع مستقل بشری باز می‌گردد. بنابراین حقوق تجارت در بدو امر حقوق تجارت بین‌المللی بوده و با ظهور دولت‌ها و مفهوم مرزها بحث‌های حمایت از تولید داخلی مطرح شده است.

اگرچه سیاست‌های حمایتی به مجموعه‌ای از سیاست‌های دولت گفته می‌شود که با هدفی مقدس، یعنی حمایت از تولیدکنندگان و به تبع آن کارگران داخلی، موانع تعرفه‌ای - وضع مالیات بر واردات - و موانع غیرتعرفه‌ای - از محدودیت کامل واردات گرفته تا ایجاد سهمیه‌بندی در واردات - بر واردات کالاها و خدمات وضع می‌شود. لیکن چنین سیاستی مانند شمشیری دو دم است؛ از یکسو می‌تواند باعث تقویت و تحکیم تولید داخلی شود و از سوی دیگر با محدود کردن جریان طبیعی تجارت و رقابت پیامد آن، بازاری انحصاری درون کشور ایجاد کند. همچنین گستردگی توسل دولت‌ها به شیوه‌های حمایت‌گرایی تا حدی است که بررسی دقیق روند تجارت بین‌الملل نشان‌دهنده دوره‌های متوالی تجارت آزاد و حمایت‌گرایی است. اگرچه در گذر زمان شیوه‌های اعمال حمایت‌گرایی دچار تغییر و تحول شده و دولت‌ها به فراخور شرایط زمانی به شیوه‌های مختلف متوسل شده‌اند اما مبانی و فلسفه رو آوردن دولت‌ها به اشکال مختلف حمایت‌گرایی در طول تاریخ تقریباً ثابت بوده است.

شایان ذکر است، جنگ جهانی اول، اروپا را با نابسامانی‌های عظیم اقتصادی از قبیل کسری موازنه پرداخت‌ها، کاهش شدید ارزش پول، اختلال در مبادلات بازرگانی و بیکاری گسترده مواجه نمود و سبب شد که دولت‌های اروپایی و همچنین آمریکا به اتخاذ سیاست‌های حمایتی شدید جهت حمایت از صنایع داخلی و اقدامات تلافی‌جویانه در قبال شرکای تجاری خود متوسل شوند. در عین حال اعمال سیاست‌های حمایتی از طرف دولت‌ها و وجود محدودیت‌های متعدد در مبادلات بین‌المللی، در عمل موانعی در راه شکوفایی تجارت ایجاد کرده بود که منجر به بحران بزرگ ۱۹۲۹ گردید. در حقیقت نابسامانی وضع تجارت و حمایت بیشتر از منافع ملی در برخی از کشورها منجمله آمریکا ضرورت تاسیس یک نهاد بازرگانی جهانی جهت انتظام

بخشیدن به مبادلات آزاد و از میان برداشتن محدودیت‌ها و امتیازات و کاهش حقوق گمرکی را ایجاد کرده بود، که اولین حرکت در این راستا منجر به موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت یا گات گردید و مجدد این رویکرد منجر به ورود به بحث‌های مربوط به تجارت بین‌المللی شد. علی‌ایحال، این چالش همواره بین طرفداران حمایت‌گرا و جهانی شدن مطرح بوده است. به طوریکه چند سال پیش واضعان تجارت جهانی از مرگ و یا وقفه جهانی شدن صحبت کردند. لذا، مجدد حمایت از تولید رونقیافت و کم‌کم جهانی شدن بی‌معنا شد. با وجود ایراداتی که به جهانی شدن وارد است و عدم نفی الزامات تجارت جهانی امکان حذف اصول و الزامات تجارت جهانی میسر نمی‌باشد. بنابراین، از یک طرف کشورها حتی کشورهای صنعتی از تولیدات داخلی حمایت کردند و ماهم ناگزیر به حمایت از تولید داخلی هستیم از طرف دیگر این حمایت نباید با الزامات بین‌المللی مبنی بر آزادسازی تجاری به عنوان یکی از اصول مهم تجارت و همچنین با سایر اصول و الزامات جهانی تجارت مغایرت داشته باشد.

در این مقاله به بررسی موانع بین‌المللی و داخلی حمایت از تولیدات داخلی و ارائه راهکارهای حقوقی پیرامون آن و تاثیر الزامات تجاری بین‌المللی بر حمایت از تولید داخلی و همچنین تاثیر تحریم‌های بین‌المللی بر تامین ملزومات تولید داخلی و ارائه راهکارهای حقوقی پرداخته می‌شود. از سوی دیگر موانع داخلی حمایت از تولید داخلی و راهکارهای حقوقی آن مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

۲. بررسی موانع بین‌المللی و راهکارهای حقوقی آن

ردپای سیاست‌های حمایت‌گرایی را می‌توان تا مکتب مرکانتیلیسم یا سوداگرایی دنبال کرد. یکی از اصول موضوع مرکانتیلیسم، اعمال سیاست‌هایی است که مانع از خروج شمش طلا (پول) و تشویق ورود آن شود. جمله "همسایه‌ات را گدا کن" از معروف‌ترین شعارهای منتسب به مرکانتیلیست‌هاست که تجارت را در کسب و افزایش تراز تجاری مثبت برای قدرتمند شدن خلاصه می‌کردند. بنابراین، جهت شناسایی چالش‌های همیشگی میان حمایت‌گرایی و جهانی شدن ناگزیر به بررسی الزامات تجارت بین‌المللی و اصول مهم سازمان جهانی تجارت منجمله: عدم تبعیض (قاعده رفتار کامله الوداد - قاعده رفتار ملی)، آزادسازی تجارت، تجارت عادلانه، شفافیت، رفتار ویژه و متفاوت با کشورهای در حال توسعه و الزامات حمایت از تولید داخلی می‌باشیم.

۱-۲. تأثیر الزامات بین‌المللی بر حمایت از تولید داخلی و راهکارهای آن

اصل آزاد سازی تجاری، یکی از اهداف اصلی تاسیس سازمان جهانی تجارت است که این هدف قرار است به صورت تدریجی و از طریق کاهش موانع تجاری، از جمله حقوق گمرکی یا تعرفه‌ها و کاهش محدودیت‌های وارداتی مانند سهمیه بندی‌ها که باعث محدود شدن تجارت بین‌المللی میان ملل جهان می‌شوند حاصل گردد. بنابراین، حمایت از تولیدات داخلی و رفتار تبعیض آمیز با فلسفه تجارت آزاد که از اهداف سازمان تجارت جهانی است، مغایرت دارد. پاسکال لامی، مدیرکل سازمان جهانی تجارت اظهار میدارد که فلسفه اصلی آزادسازی‌های تجاری منجر به ارتقای رشد و توسعه اقتصادی کشورها از طریق آزادسازی بازارها، کاهش حمایت‌گرایی و تصحیح انحرافات تجاری و اقتصادی و درک درست از این رابطه توسط آنهاست. وی این رابطه را هنوز هم یکی از بنیادی‌ترین و شفافترین دلایل ضرورت تداوم آزادسازی‌هایی برشمرد که می‌تواند به رشد و توسعه اقتصادی کشورها و شکوفایی هرچه بیشتر اقتصاد جهانی و کاهش فقر ملل محروم کمک موثری کند.

از جمله اصول دیگری که با بحث حمایت از تولید داخلی مغایر است. شرط دولت کامله الوداد می‌باشد، که رکن اصلی نظام گات ۱۹۴۷ سابق و همین‌طور نظام جدید تجارت چندجانبه در سازمان جهانی تجارت بوده و در ماده ۱ آن مقرر میدارد: "هر یک از طرف‌های متعاقد باید هر گونه مزیت، مساعدت، امتیاز یا معافیتی را که برای محصولی اعطا کرده است که مبداء یا مقصد آن کشور دیگری است، فوراً و بدون قید و شرط برای محصولات مشابهی که مبداء یا مقصد آنها سرزمین هر یک از طرفهای متعاقد دیگر است اعطا کند." بنابراین چنان‌چه دولتی در جهت حمایت از تولید داخلی مزیت و یا معافیتی به محصولات داخلی خود اعطا نماید، شرط دولت کامله الوداد را رعایت ننموده است. همچنین قاعده رفتار ملی که مکمل قاعده دولت کامله الوداد است اذعان میدارد، کشور‌های عضو سازمان جهانی تجارت باید با محصولات وارداتی که با پرداخت عوارض گمرکی و هزینه‌های دیگر از مرز عبور کرده و وارد بازار داخلی آنها می‌گردد، رفتاری اعمال کنند که نامطلوبتر از رفتار اعمال شده با کالاهای داخلی نباشد (ماده ۳ گات) این قاعده عملاً کالاهای وارداتی شرکای تجاری کشور‌های عضو را با کالاهای تولید شده در داخل در موقعیت برابر قرار می‌دهد و امکان هر گونه حمایت از تولیدات داخلی را از بین برده است. معذالک، ماده ۳ موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) به تعهدات مربوط به رفتار ملی با محصولات

وارداتی پرداخته است که بند ۱ این ماده متضمن این اصل است که مالیات‌های داخلی و سایر هزینه‌ها، قوانین، مقررات و الزامات داخلی و همچنین مقررات مقدراری داخلی نباید به گونه‌ای اعمال گردند که به حمایت از تولیدات داخلی بینجامد.

گات قبل از آزادی تجارت به دنبال شفافیت در نظام تجاری کشورها بوده است، چرا که اولاً، کاهش موانع تجاری وقتی ممکن است که موانع شناخته شده باشند و ثانیاً، تجار اصولاً بیش از آنکه نگران بالا بودن موانع تجاری باشند، نگران نامشخص بودن آن‌ها هستند. لذا گات در مواد ۲ و ۱۱ به تجویز حمایت از صنایع و بنگاه‌های داخلی اما تنها با تعرفه که شفاف‌ترین ابزار حمایتی است اشاره دارد.

لازم به ذکر است، دخالت و سیاست‌های ارشادی دولت‌ها در اقتصاد، مغایر اصل عدم تبعیض - که لازمه تجارت آزاد است - محسوب می‌گردد. هرچند دخالت و سیاست‌های ارشادی دولتها در اقتصاد در بحران دهه ۱۹۳۰ توانست اقتصاد جهان را از حالت بحران خارج سازد، اما کارایی آن‌ها در همان دوران خاص و رفع بحران موثر بود. علت تمایل دولتها به سیاست‌های ارشادی را شاید بتوان در مفهوم حاکمیت سنتی دولت‌ها که همچنان بر حاکمیت مطلق تاکید دارد، جستجو کرد که به خصوص دولت‌های جهان سومی و در حال توسعه برای مقابله با هجوم اقتصاد بازار آزاد جهانی و در زمانی که قادر به کنترل تأثیرات آن بر اقتصادهای ضعیف و شکننده خود نیستند چاره کار را در دخالت مستقیم در اقتصاد و اتخاذ سیاست‌های ارشادی و دستوری برای کنترل بحران‌های اقتصادی ناشی از آن می‌بینند. لیکن، نباید فراموش کرد که سیاست‌های حمایت‌گرایانه کشورهای در حال توسعه بیشتر متأثر از وضعیت اقتصادی آن‌ها است. اقتصادهای شکننده این گونه کشورها غالباً بدون اتخاذ سیاست‌های حمایتی از سوی دولت‌هایشان تاب مقابله با هجوم ناشی از آزادسازی تجاری را ندارد. شاید بهتر باشد جهت رفع این چالش‌ها در مورد حمایت از صنایع داخلی به سوالات زیر پاسخ داد که اولاً حمایت باید از چه صنایعی صورت بگیرد؟ و ثانیاً اینکه تا چه وقت این حمایت باید ادامه داشته باشد؟ در پاسخ سوال اول باید گفت که اولاً حمایت باید از صنایع نوپا (Infant Industry) صورت گیرد. چون هر صنعتی در هنگام شروع، به دلیل مشکلات مختلفی که دارد هزینه‌های آن بالا است و لذا با حمایت به موقع می‌توان آن را در جهت تقلیل هزینه خود یاری داد. طبق نظریه حمایت از صنایع نوپا، در هر کشور فعالیت‌های متعددی وجود دارد که اگر شروع شود در آینده برتری نسبی به دست می‌آورد. در مواجهه با رقابت خارجی صنایع نوپا مهلت کافی برای آزمایش و

رشد ندارد. ولی اگر وقت کافی داشته باشند می‌توانند صرفه‌های تولید انبوه و کارایی فنی را به دست آورند. اگر چه حمایت در ابتدا قیمت‌ها را بالا می‌برد، ولی پس از آنکه صنعت رشد پیدا کرد هزینه و قیمت تنزل می‌کند. نباید فراموش کرد که حمایت باید از صنایعی صورت گیرد که کشور در آن صنعت مزیت نسبی بالقوه داشته باشد که با حمایتی مناسب، آن صنعت بتواند مزیت نسبی خود را آشکار سازد. اگر چنانچه ما در انتخاب صنایع نوپا که باید ایجاد شوند دچار خطا شویم و یامدت زمان حمایت از آن را بی‌مورد طولانی نماییم، اثرات سوئی در آینده بر اقتصاد خواهد داشت. بنابراین، اگر ما نسنجیده عمل نماییم و با وضع حقوق گمرکی سنگین و سایر محدودیت‌ها در مقابل رقابت صنایع خارجی دیوارهای بلندی بکشیم، تولیدکنندگان داخلی از رقابت صنایع خارجی خلاص شده و سعی خواهند کرد که با ایجاد انحصارات، قیمت کالا را در داخل بالا برند و در نتیجه صنایع و تولیدات کشور در شرایط غیر اقتصادی و ناسالم رشد خواهند یافت. صنایع خودروساز ایران نمونه‌ای برای مدعا است. اگر فرض کنیم که انتخاب ما در چنین صنعتی درست باشد. مدت زمان و میزان حمایت به قدری زیاد و شدید بود که نه تنها نتوانسته است در جهت رشد و توسعه، ابداع و اختراع و همین‌طور بالا بردن کیفیت خود گام بر دارد، بلکه در سالهای اخیر حتی کیفیت تولیدات آنها نیز کاهش یافته است. نمونه بارز دیگری که می‌توان مثال زد، صنایع نساجی ایران است. در انتخاب صنایع نساجی برای ایجاد کردن آنها، شاید خطایی نداشتیم ولی از لحاظ مدت زمان حمایت از آن صنایع، مرتکب خطا شده ایم. زیرا صنایع نساجی ما با آن حمایت‌هایی که داشته است و با سابقه طولانی که از تاسیس این صنایع میگذرد باید الان در موقعیتی باشند که بتوانند در سطح جهانی مطرح باشند ولی با توجه به شواهد، نه تنها این‌طور نبوده بلکه قدرت خلاقیت و ابتکار را نیز از آنها گرفته ایم. به عنوان مثال، ماشین‌آلاتی که آنها استفاده می‌کنند، مربوط به حدود سی سال پیش می‌باشد و در اکثر موارد آنها فرسوده و از بین رفته‌اند و آن کارایی لازمه را ندارند.

برای کشورمان تنها راهکار قابل‌تصور، حمایت‌گرایی جهت‌دار به منظور مصونیت بخشی یا خلق مزیت نسبی در جنبه‌های مشخصی از فعالیت‌های مدرن و پیش‌تاز اقتصادی است. حمایت منطقی و همه‌جانبه در حوزه تولیداتی نظیر پتروشیمی، خودروی ملی، مراکز پژوهشی انتقال دانش فنی و برخی محصولات استراتژیک که دارای بیشترین پیوند با سایر فعالیت‌ها هستند، از معدود گزینه‌های پیش‌روی کشورمان برای آماده‌سازی ورود به عرصه جهانی سازی است. سرانجام اینکه لازمه

موفقیت در این راهبرد، اجرای اصلاحات ساختاری نظیر تصویب قانون ضد رانت، قانون ضد بازار شکنی، اجرای قانون لغو انحصارات و رقابتی کردن فعالیت های تولیدی است. به باور صاحب نظران اصلاح قوانین تولیدی، به مزایده گذاشتن سهمیه های صادراتی و وارداتی برای تولیدات سنتی، آزاد سازی و تشویق صادرات مدرن و صنعتی همچنین رعایت حقوق مالکیت معنوی در محدوده جغرافیای اقتصادی ایران از پیش از نیاز های حذف عوارض منفی عضویت در سازمان تجارت جهانی است. در عرصه تجارت جهانی نیز همانطور که دیدیم، سازمان جهانی تجارت تعرفه را به عنوان تنها ابزار مجاز برای حمایت از بخش های مختل تولیدی شناسایی کرده و به دولت های عضو حق میدهد در صورت لزوم و البته به شرط جلب توافق اعضای سازمان در جریان مذاکرات، حتی بالاترین تعرفه ها را برای حمایت از بخش های خاص تولیدی خود حفظ کنند. اما تعرفه باید به عنوان تنها وسیله حمایت از منابع داخلی مورد استفاده قرار گیرد. به علاوه تعرفه ها باید دو ویژگی پیش بینی پذیری و ثبات در نرخ را داشته باشند. برخی کشورها توانسته اند از این امکان به خوبی استفاده کنند. برای مثال ترکیه در سال ۱۳۹۵، کره جنوبی در سال ۱۹۷۶، اندونزی در سال ۱۹۵۰ و برزیل در سال ۱۳۹۸ به گات ملحق شدند، حال آنکه هیچ یک از این کشورها تا سال ۱۹۸۰ نسبت به آزادسازی تدریجی و برنامه ریزی شده واردات خود اقدامی نکردند. هم اکنون نیز متوسط تعرفه های کشورهایی چون هندوستان و پاکستان به طور قابل توجهی بالاتر از متوسط اعضای سازمان جهانی تجارت است. همچنین در صورت مواجه شدن دولت های عضو با مشکلات مالی جهت تامین ارز و به منظور حفظ موقعیت مالی خارجی و تراز پرداخت های خود در شرایط ویژه بر اساس موافقتنامه اقدامات حفاظتی، کشورهای در حال توسعه و جهان سوم می توانند اقداماتی را برای حمایت از اقتصاد داخلی به عمل آورند.

۲-۲. تأثیر تحریم‌ها بر تأمین ملزومات تولید داخلی و راهکارهای آن

تحریم عبارت است از عمل هماهنگ به وسیله گروهی که متضمن امتناع از داشتن روابط تجاری یا هرگونه رابطه ای با شخص یا گروه دیگر با هدف مجازات و یا جبران زیان ها باشد. اید توجه داشت که هزینه های تحریم بر اقتصاد کشور هدف بیش از ۲ درصد تولید ناخالص ملی آن را کاهش دهد. بنابراین، تولیدات داخلی ایران با مشکلات عدیده ای رو به رو خواهد شد، به خصوص در تامین مواد اولیه، چرا که بر اساس

اصول اقتصادی هر کشوری در تولیدات با مزیت نسبی موفق خواهد بود و میبایست مواد اولیه و کالاهای مورد نیاز خود را که دارای مزیت نسبی نمیباشند از سایر کشورها فرآهم نمایند. که متأسفانه با وجود تحریم‌ها این امکان برای ایران میسر نمیباشد. مهمترین آسیب‌هایی که به واسطه اعمال تحریم‌ها متوجه کشور خواهد شد عبارتند از: قطع مبادلات بانکی در حوزه بین‌المللی، بلوکه شدن برخی دارایی‌های خارجی ایران، به مخاطره افتادن بانکهای خصوصی (به دلیل محرومیت از تسهیلات بانرخ بهره تک‌رقمی از بانکهای خارج)، محدودیت مبادلات فعالان ایرانی که با ارز دلار کار می‌کنند، افزایش هزینه مبادلات و ریسک مبادلاتی کشور به دلیل حضور واسطه‌ها و دلان مالی، افزایش قیمت تمام‌شده کالاها و خدمات تولیدی و کاهش قدرت رقابت تولیدات داخلی، افزایش هزینه‌های مالی و افزایش هزینه انجام معاملات، کاهش شاخص‌های بورس اوراق بهادار تهران، افزایش نرخ تورم، بروز رکود و بیکاری، اختلال در تهیه و توزیع بنزین و گازوئیل مصرفی داخل، وقفه در اجرای پروژه‌های نفت و گاز و سایر پروژه‌ها.

اگرچه در توافق ژنو در بعضی موارد راهکارهای رفع تحریم‌ها ارائه شده است ولی در بعضی موارد دیگر، هنوز نکات نامحسوسی وجود دارد که امکان پرداخت را برای برخی دستگاه‌ها غیر ممکن کرده و این امر مشکلاتی را ایجاد کرده است. همچنین کنفرانس تجارت و توسعه ملل متحد (آنکتاد) تصریح می‌نمود تمام کشورهای توسعه یافته باید از اعمال محدودیت‌های تجاری، محاصره، ممنوعیت معامله و سایر مجازاتهای اقتصادی مغایر با مقررات منشور ملل متحد علیه کشورهای در حال توسعه خودداری کنند. بر اساس اعلامیه وین در ژوئن ۱۹۹۳ تحریم یک‌جانبه نقض حق توسعه کشورها است.

با افزایش تحریم‌ها و بسته شدن راه‌های مبادلاتی بر فعالان اقتصادی ایران، تولیدکننده که مواد اولیه‌اش را از خارج وارد می‌کرد، با مشکلات زیادی مواجه شد و مجبور بود از طریق واسطه، مواد اولیه‌ای با کیفیت نامطلوب را وارد کند و غیر فعال می‌شوند. از منظر گروه کالایی، کالاهای تجهیزات صنایع نظامی و موشکی، کالاهای دارای کاربرد دوگانه، صنعت هسته‌ای و فناوری‌های حساس، صنعت نفت و گاز و پتروشیمی، فلزات گرانبها و فلزات پرکاربرد، مواد اولیه و تجهیزات صنایع دریایی، تجهیزات و قطعات صنایع هوایی، تجهیزات مرتبط با بخش حمل و نقل، کالاها و خدمات بخش خودروسازی، تجارت مواد خام و نیم‌ساخته معدنی نظیر:

سنگ آهن و سیمان (واردات از ایران) مشمول تحریم قرار گرفته اند که بر اقتصاد کشور تاثیر داشته است. همچنین باید توجه داشت که گروههای کالایی بسیاری به طور مستقیم موضوع تحریم نبوده‌اند، اما به دلیل اعمال تحریمهای مالی و حمل و نقل، تجارت آنها نیز با محدودیتهایی مواجه شده‌است.

به طور کلی در مورد نحوه برخورد کشورهای تحریم کننده با متخلفان از تحریمهای تجاری می‌توان گفت کشورهای متخاصم در مرحله توافق مبادله از دو رویکرد نرم و سخت برای مقابله استفاده می‌کنند.

در رویکرد نرم، با اعمال سیاستهای تهدیدآمیز، مانند: بد نام کردن ایران در فضای بین‌المللی، تهدید شریک تجاری به تحریم و... ریسک تجاری با ایران را افزایش می‌دهند. همچنین با سیاستهای تشویقی، مانند: اعطای وام و واگذاری پروژه به شرکتهایی که تجارشان را با ایران قطع می‌کنند، آنها را از انجام دادن تجارت با ایران باز می‌دارند. در رویکرد سخت، شرکت هایی که با ایران تجارت داشته باشند، مورد مجازات قرار می‌گیرند.

از جمله مهمترین تدابیر برای مقابله با تحریم اقتصادی (بخصوص تحریم بانکها): تهیه بودجه سایه کشور با لحاظ کلیه آلترناتیوهای متصور، توجه و تقویت حساب ذخیره ارزی (تامین ذخائر ارزی کافی با توجه به افزایش قیمت نفت)، کاهش سهم دلار در سبد ذخائر ارزی (به دلیل آسیب پذیری این ارز)، توجه به تامین ذخائر کافی کالاهای اساسی، تبدیل سپرده های ارزی به اوراق قرضه ارزی بلندمدت، انتقال سپرده های بانکی خارجی کشور به داخل یا به بانکهای امن، انعقاد تفاهم های دو جانبه و چند جانبه خواهد بود.

۳. بررسی موانع ملی حمایت از تولید داخلی و راهکارهای حقوقی آن

به موجب بند ۸ ماده ۱ قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی در تامین نیاز های کشور و تقویت آنها در امر صادرات و اصلاح ماده (۱۰۴) قانون مالیات مستقیم مصوب ۱۳۹۱/۵/۱۶، تولید داخلی عبارت است از تولید کالا، تجهیزات، خدمات یا محصولات اعم از سخت افزار، نرم افزار، فناوری و برند که صد در صد آن با طراحی متخصصین ایرانی یا به طریق مهندسی معکوس یا انتقال دانش فنی و فناوری انجام می‌شود. در بسیاری از موارد، اعمال مقررات خود مانعی برای دستیابی به اهداف است و بنگاه ها را از فعالیت باز می‌دارد. شایان توجه آن است که، ۱۰ قانون اصلی در

خصوص حمایت از تولید داخلی و رفع موانع پیشروی آن در طی سالهای ۸۷ به بعد توسط مجلس تصویب شده که عبارتند از: قانون ساماندهی و حمایت از مشاغل خانگی، قانون ساماندهی و حمایت از تولید و عرضه مسکن، مصوبه تشکیل کارگروه حمایت از تولید، قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی در تأمین نیازهای کشور و تقویت آن‌ها در امر صادرات و اصلاح ماده (۱۰۴) قانون مالیات‌های مستقیم، قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور، قانون تشکیل شورای رقابت، قانون تشکیل صندوق توسعه ملی، قانون بهبود مستمر فضای کسب و کار، قانون ارتقای کیفی تولید خودرو و سایر تولیدات صنعتی داخلی و قانون ممنوعیت خرید کالاهای خارجی را برای نمونه یا مشابه تولید داخلی توسط تمام دستگاه‌های دولتی. همچنین موضوع اصلی شش قانون فرعی دیگر مربوط به حمایت از تولید داخلی می‌باشد که عبارتند از: ۱- قانون هدفمندی یارانه‌ها که سهم ۳۰ درصدی از درآمد اصلاح قیمت هفت حامل انرژی را برای بخش تولید در نظر گرفته تا این امر صرف ارتقای فناوری تولید واحدهای صنعتی، رشد بهره‌وری عوامل تولید و سرانجام کاهش شدت مصرف انرژی و رشد تولید شود. ۲- ماده موسوم به ماده ۲۸ در قوانین بودجه سنواتی است که این ماده مقرر می‌کند بانک‌ها بدهی معوقه واحدهای تولیدی را استمهال کرده و با وجود بدهکار بودن، خطوط اعتباری جدیدی را در اختیار واحدهای تولیدی نیمه تمام یا واحدهایی که قابلیت تولید و بازگرداندن وجوه وام دارند، قرار دهد. ۳- قانون جدید گمرکی است که در متن آن گمرک اختیار یافته است بسته‌های جدید حمایت مالی در زمینه مهلت دهی به واحدهای تولیدی برای پرداخت حقوق ورودی مواد اولیه تولید، ماشین‌آلات یا کالاهای واسطه‌ای در نظر بگیرد که این بسته‌ها کمک زیادی به رفع مشکل نقدینگی یا سرمایه در گردش بخش تولید و صنعت خواهد کرد. ۴- قانون جدید حمایت از تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان است. که از طریق تشکیل انجمن‌های حمایت از حقوق مصرف‌کننده به مبارزه با کالاهای تقلبی و پاکسازی بازار از کالاهای بی‌هویت به نفع کالاهای کیفی ایرانی می‌پردازد. ۵- قانون تشکیل موسسه استاندارد و تحقیقات صنعتی ایران و تبدیل آن به یک سازمان مستقل است ۶- تدوین طرح‌های حمایت مالی فروش از تولیدکنندگان ایرانی.

علاوه بر مراتب فوق، شاهد حضور لوایح و قوانین متعدد دیگر در این راستا طی سال‌های اخیر هستیم. لیکن، آیا با وجود قوانین متعدد از این قبیل، مجدداً نیاز به تصویب

قوانین و مقررات جدید جهت حمایت از تولید داخلی می باشد؟ علت عدم کارآمد بودن این قبیل قوانین و عدم موفقیت تولیدکنندگان چیست؟

۳-۱. موانع داخلی پیشروی حمایت از تولید داخلی

از جمله موانع و چالش های که تولیدکننده داخلی با آن مواجه می باشد عبارت است از الف- وضع عوارض گمرکی و غیر گمرکی. ب- زمان بر بودن تشریفات گمرکی کالا که تبعات منفی این مشکل مستقیماً متوجه بخش تولید و بازرگانی کشور است چرا که با افزایش زمان ترخیص کالاها، هزینه های آن ها را افزایش می دهد. پ - سیاست های نامشخص انقباضی و انبساطی تعرفه کالا. ت- ارزش گذاری کالاها (که مبنای پرداخت حقوق گمرکی کالاها، ارزش آنها است). این گرایش برای برخی واردکنندگان مطرح است که با ارایه مدارک غیر واقعی، ارزش کالاها را کمتر از میزان واقعی آن ها اعلام و حقوق ورودی کمتری پرداخت نمایند. نتیجه ی این امر پرداخت حقوق ورودی کمتر توسط واردکنندگان و سخت تر شدن امکان رقابت محصولات داخلی با تولیدات خارجی است. ث- کاهش شدید هزینه های مبادله بنگاه های تجاری در نتیجه کاربرد تکنولوژی های جدید در بسیاری از زیر بخش های خدماتی و عدم توازن با اوضاع تجاری ایران. ج- پرداخت هزینه های اقتصادی و سیاسی ناشی از ورود به بازار جهانی. چ- سطوح نازل کیفیت کالاها و خدمات تولیدی صادراتی در مقایسه با استانداردهای جهانی. ح- عدم ثبات در سیاست ها، قوانین و مقررات صادرات و واردات و امور گمرکی. خ- تنوع و تعدد نرخ های تعرفه و گروه کالاهای مرتبط با آنها (مغایر با اصول سازمان تجارت جهانی). د- نامناسب بودن جنبه های حمایتی و رویه های تجاری در قوانین کشور.

در خصوص فواید خصوصی سازی اقتصاد و کم حجم کردن دخالت دولت در این زمینه و بالاخص در مقوله ی تولید، یکی از مشهورترین فواید، رقابتی شدن بازار و بخش تولید که زیر بنای آن است میباشد که علاوه بر بالا رفتن کیفیت تولیدات، سبب کاهش قیمت برای جلب مشتری و در نهایت منفعت مصرف کننده است. در قانون عملیات بانکی بدون ربا هیچ راهکاری در خصوص عدم اتخاذ راهکارهای مناسب برای یکپارچه سازی موسسات مالی و بانک ها اتخاذ نشده است. بدین ترتیب، امروزه موسسه های اعتباری بانکی و غیر بانکی با نام های گوناگون در کشور تاسیس شدند که از یک طرف معامله های شبیه بانک ها دارند و از طرف دیگر با نام بانک نیستند. در

نتیجه از جهت شمول قانون محل اختلاف هستند و به ضرر تولیدکنندگان اقدام می‌کنند. یکی از مشکلات اساسی در خصوص تردید بانک‌ها در اعطای تسهیلات به کارگاه‌ها و واحدهای تولیدی کشور، عدم تبحر و تخصص در حوزه مسائل تولیدی است. در حالی که بانک‌های خارجی به طور حرفه‌ای و تخصصی در زمینه اعطای وام به شرکت و موسسات تولیدی در زمینه خرید مواد اولیه و یا ساخت کالاهای تولیدی فعالیت می‌کنند، بانک‌های داخلی هنوز به درستی شناخت و تخصصی از وضعیت تولیدی و تجاری کشور، شرایط بازار، نحوه پرداخت اقساط و مشکلات صنایع تولیدی ندارند، آن‌هم در شرایطی که به علت فراوانی و تورم پول در بازارهای جهانی و پایین بودن نرخ بهره، بانک‌های خارجی بر خلاف بانک‌های داخلی به دنبال مشتری جهت ارائه و پرداخت تسهیلات اعتباری به آنها هستند. اما متأسفانه هیچ‌گونه تفکیک و رعایت تخصص‌گرایی در قانون دیده نمی‌شود و بانک‌ها در پذیرش انواع سپرده‌ها حتی با ماهیت غیر تجاری و اعطای انواع تسهیلات بانکی آزاد می‌باشند. در واقع به نظر می‌رسد ساز و کار فعلی نظام بانکی به عنوان مرجع اصلی تامین مالی مناسب نیست. یکی از اساسی‌ترین ضربه‌های سیستم بانکداری کشور به بخش تولید تعیین نرخ سود علی‌الحساب می‌باشد. در خصوص این ایراد به قانون بانکداری بدون ربا و مانعیت فرآیند تولید به دو نکته باید اشاره نمود، نخست آنکه، سرمایه‌گذاران در چنین وضعیتی که از یک سود قطعی و تضمین شده اطمینان خاطر دارند، کم‌تر به فکر احداث واحدهای تولیدی یا کارگاه‌های صنعتی خرد می‌افتند. ثانیاً، بانک‌ها نیز متقابلاً برای اطمینان از اجرای تعهد خود نسبت به سپرده‌گذاران و دستیابی به سود بیشتر، با اعطای تسهیلات به واحدهای تولیدی با چند درصد بالاتر از سود پرداختی به سپرده‌گذاران، سبب افزایش قیمت تمام‌شده کالا، در این واحدها و تبعات سوء دیگر می‌شوند.

حمایت از تولید در امر مالیات ستانی یکی از نکاتی است، که متأسفانه متولیان مالیات کشور ما چندان به آن توجه نمی‌کنند. این امر را به طور مثال در خصوص مالیات بر ارزش افزوده که در واقع نوعی مالیات بر مصرف است، می‌توان مشاهده کرد. چرا که برخی از بخش‌های زنجیره ارزش، مخصوصاً در حوزه خرده‌فروشی در روند اجرای آن معاف شدند و عملاً این نوع مالیات به نوعی مالیات بر تولید تبدیل شده است. در این نوع مالیات که به پیشنهاد صندوق بین‌المللی پول در ایران مطرح شد، چنین استنباط می‌شود که صنعتگر و تولیدکننده نباید خودشان مالیات پرداخت کنند، بلکه

صرفاً به میزان ارزش افزوده ای که به واسطه تولیدشان ایجاد می شود، مالیات بر ارزش افزوده تعلق می گیرد. از جمله معایب این قانون و نتایج منفی اجرای این قانون برای تولید کنندگان و مصرف کنندگان این است که : دولت در اجرا نخواهد توانست تمام تولیدات کشور، رسمی و زیر زمینی و اظهار نشده را تحت شمول آورده و تولید کنندگان رسمی به علت اجرای این قانون کالاهای خود را با قیمتی بالاتر از قیمت تولیدکنندگان مشابه که اقدام به این کار نمی کنند عرضه کنند و این مساله موجب از دست دادن بازار فروش محصولات آن ها می شود. علاوه بر آن، ممکن است تولید کنندگان در استرداد قسمتی از مالیات های پرداخت شده از سوی واحدهای اقتصادی در خصوص کالاهای مرجوعی با مشکلاتی مواجه شوند. همچنین یکی دیگر از ایرادات وارده به قانون مالیات بر ارزش افزوده عدم پیش بینی مالیاتی برای کالاهای مبادله ای از طریق تجارت الکترونیکی است، با توجه به اینکه در سال های اخیر ظهور اینترنت شیوه ی تجارت و مبادلات اقتصادی را تحت تاثیر قرار داده است. واقعیت این است که در تجارت الکترونیکی فروشندگان کالا ممکن است از نظر فیزیکی فقط در یک مکان مستقر باشند اما در کل جهان به فروش کالا و خدمات اقدام کنند در این صورت با وجود این که صدها مکان فروش برای یک بنگاه وجود دارد اما فقط یک مکان برای پرداخت مالیات وجود خواهد داشت. بعضی از کارشناسان معتقدند که به این ترتیب تعداد مکان های پرداخت کننده مالیات در مقایسه با تعداد مکان های فروش بسیار کم تر بوده و در نتیجه درآمد مالیاتی دولت در مقایسه با حجم تجارت الکترونیکی بسیار اندک است. کشورهایی که میزان مالیات بر فعالیت های تولیدی شان در سطح پایینی قرار دارد کشورهای رقابت پذیرتری هستند. در واقع در صورت پایین بودن میزان مالیات بر شرکت ها، هزینه ی تمام شده محصولات تولیدی آنها کم تر خواهد بود و به طور طبیعی قدرت رقابت پذیری آنها افزایش می یابد. بالا بودن سهم مالیات بر شرکت ها از کل درآمد های مالیاتی بیانگر سنگینی فشار مالیات بر دوش بنگاه های تولیدی می باشد. در نتیجه مالیات بر شرکت ها در کشور از طریق افزایش هزینه ی تمام شده بنگاه های تولیدی باعث کاهش قدرت رقابت پذیری آن ها شده است. این امر به خصوص در مورد بخش غیر دولتی مصداق قوی تری دارد. مشکل دیگر این است که، ملاک دریافت مالیات از بنگاه های اقتصادی فقط براساس میزان درآمدی ابرازی (با تشخیصی) می باشد و نوع فعالیت و یا اندازه بنگاه تاثیری در تعیین مالیات ندارد. یعنی براساس قانون فعلی مالیات، کوچکی یا بزرگی بنگاه و نیز تجاری

(بازرگانی) یا تولیدی بودن فعالیت مورد توجه قرار نمی‌گیرد. فراهم کردن چنین تمایزی می‌تواند یکی از عوامل بستر ساز جهت تشویق فعالیت های کوچک تولیدی باشد.

بزرگترین مانع رشد تولید ملی حتی در بهترین شرایط اقتصادی، واردات غیر هدفمند به کشور است. البته منظور از حمایت از تولید ملی، قطع کردن کامل واردات نیست بلکه باید به جای واردات کالاهای قابل مصرف و نهایی، مواد اولیه و یا واسطه ای وارد شود و سپس با تبدیل به کالاهای مصرفی در داخل، زمینه رشد اقتصاد داخلی نیز فراهم شود. شایان ذکر است، در ماده ۳۷ قانون رفع موانع تولید رقابت پذیر و ارتقای نظام مالی کشور، به دولت اجازه داده می‌شود برای فرآوری مواد خام و تبدیل کالاهای با ارزش افزوده پایین داخلی و وارداتی به کالاهای با ارزش افزوده بالا از انواع مشوقهای لازم استفاده کند. به نظر میرسد، روش های قانونی در دست تولیدکنندگان داخلی کالا برای مقابله با واردات چندان زیاد نیست. اما بر اساس قانون "پیش بینی تدابیر و اقدام های حفاظتی، جبرانی و ضد دامپینگ برای حمایت از تولیدکنندگان داخلی" مصوب ۱۳۸۳، شرکت های داخلی که کالای وارداتی مشابه محصول آنها به صورت دامپ شده وارد می‌شود و به همین دلیل شکسته شدن قیمت ها کالای آنها توان رقابت با کالای خارجی را ندارد، می‌توانند با شکایت به وزارت صنعت، معدن و تجارت انجام دامپینگ را درخواست نمایند.

۲-۳. راهکارهای رفع موانع حمایت از تولید داخلی

نباید فراموش کرد که کاهش نرخ بهره باعث تشویق سرمایه گذاری و افزایش میل به سرمایه گذاری می‌شود و هزینه تولید را کاهش می‌دهد. لذا، موجب افزایش تولید می‌گردد و مازاد عرضه را در جامعه به وجود می‌آورد و این عامل اصلی در جهت کنترل قیمت‌ها و جلوگیری از افزایش و سرعت بالا رفتن قیمت‌ها می‌شود و این مازاد عرضه باعث رونق صادرات خواهد گردید. کاهش نرخ بهره با تاثیرگذاری بر هزینه تولید و کاهش آن نرخ انواع کالا را کاهش خواهد داد و باعث کاهش تورم خواهد شد و ایجاد بازار رقابتی را در جامعه تسریع می‌کند و به تبع آن سرمایه گذاری خارجی نیز در کشور افزایش می‌یابد. مدیریت ارز یکی دیگر از عواملی است که باید صورت بگیرد تا تولید کننده بتواند هم مواد اولیه خود را وارد کند و هم بتواند کالای خود را صادر کند. تثبیت نرخ ارز به تولیدکننده این امکان را می‌دهد تا برای آینده برنامه ریزی کند.

در خصوص موانع مالیاتی برای تولید باید خاطر نشان نمود که در کنار دریافت مالیات، دولت می‌تواند با معافیت‌های مالیاتی برای تولیدکنندگان و سرمایه‌گذاران انگیزه‌های لازم را ایجاد کند. همچنین نیاز است که از فشار بار مالیات بر بخش‌های تولیدی که به دلیل بحرانها، دارای بدهیهای معوق مالیاتی و بانکی هستند کم کرد. این امر از طریق تهاثر بدهیهای معوق مالیاتی تولیدکنندگان با مطالبات آنها از دولت امکانپذیر خواهد بود. مالیات‌ها، ابزاری برای تأمین هزینه‌های دولت، تعدیل نوسانات اقتصاد، توزیع عادلانه درآمد، رشد اقتصادی متوازن و حمایت از نقاط محروم هستند. به موازات، مالیات‌ها آثار انگیزشی شدیدی از طریق معافیت‌های مالیاتی بر سرمایه‌گذاران و تولید برجامی گذارند.

در جهت تسهیل و تسریع تشریفات گمرکی می‌توان اقدامی ذیل ارائه شود: الف- اولویت در ایجاد انبارهای اختصاصی برای واحد‌های تولیدی از خدمات ویژه گمرک برای فعالین اقتصادی خواهد بود. ب- کاهش برخی مراحل ترخیص مواد اولیه واحد‌های تولیدی مانند ارسال مکرر نمونه مواد اولیه وارداتی به آزمایشگاه موسسه استاندارد که منجر به صرف هزینه و زمان می‌شود و این با مقتضیات تجارت مخالف است. ج- واحد‌هایی که متقاضی انجام تشریفات ارزیابی محصولات صادراتی خود در محل انبار و یا واحد تولید خود می‌باشند به استناد ماده ۲۱۴ آیین‌نامه اجرائی قانون امور گمرکی امکان تشریفات "ارزیابی در محل" تولید یا انبار حتی در روزهای تعطیل و خارج از ساعات وقت اداری را داشته باشند. چ- یکی دیگر از حمایت‌های گمرک ایران از تولیدکننده داخلی این است که بابت محصولاتی که در داخل کشور تولید می‌شود تعرفه‌های گمرکی بالاتری را در نظر می‌گیرند لیکن از طرفی واردکنندگان محصولات نهایی، برای فرار از تعرفه‌های گمرکی بالا محصولات را به صورت جدا از هم وارد می‌کنند و بابت این واردات تعرفه‌های کم‌تری می‌پردازند به این طریق فرآیند حمایت از تولید داخلی که توسط گمرک انجام می‌شود بی‌اثر می‌گردد. لذا می‌بایست گمرک با پیگیری و نظارت و هماهنگی با وزارت صنعت و معدن و تجارت از عدم پرداخت تعرفه واقعی محصولات نهایی وارداتی جلوگیری به عمل آورد و این امر با گواهی مصرف‌کننده‌های نهایی کالا امکان‌پذیر خواهد بود.

در حوزه بانکداری به منظور کمک به تأمین نقدینگی برای حمایت از واحدهای تولیدی کالا و خدمات و تسهیل در وصول مطالبات سررسید گذشته بانکها و یا موسسات مالی و یا اعتباری دارای مجوز از این واحدها ماده ۱۹ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و

ارتقای نظام مالی کشور مقرر می‌نماید: الف- بانک مرکزی مکلف است از طریق کلیه بانکها و موسسات اعتباری دولتی و خصوصی عامل در خواست متقاضی، متناسب با بازپرداخت هر بخش از تسهیلات پرداختی به واحدهای تولیدی، نسبت به آزادسازی وثیقه‌های مازاد و یا تبدیل وثیقه متناسب با میزان باقیمانده تسهیلات اقدام نماید. انتخاب وثیقه باقیمانده جهت تضمین با بانک است.

یکی دیگر از مهمترین پارامترهای بهبود محیط کسب و کار، پیشگیری از قاچاق کالا و ارز جهت حمایت از تولیدکنندگان و کاهش سایر آسیب‌های در این راستا می‌باشد. فلسفه اصلی قانون مبارزه با قاچاق، حمایت از تولید داخلی است. چون قاچاق کالا اصولاً در دو شکل صادرات و واردات انجام می‌پذیرد. تا زمانی که تجارت آزاد برقرار باشد انگیزه برای قاچاق وجود نخواهد داشت. اما اتخاذ سیاست‌های محدود کننده، سبب می‌شود انگیزه برای تجارت غیر قانونی به لحاظ سود آوری قابل توجه تقویت گردد که این امر به ضرر تولید کننده داخلی و صادرات کالای وی می‌باشد. چرا که وقتی صادرات یک کالا ممنوع گردد قیمت آن در بازار داخلی افت می‌کند به ویژه زمانی که عرضه کالا از حد تقاضای بازار داخلی بیشتر باشد. این افت قیمت با شدت بیشتری نمود پیدا می‌کند در اثر افت قیمت تجارت آن کالا سود آور خواهد بود و زمانی که مسیر قانونی نباشد انگیزه برای صدور غیر قانونی آن بیشتر می‌شود. در خصوص واردات و قاچاق کالا نیز شاید بتوان گفت؛ وجود تقاضای زیاد کالاها و حقوق گمرکی و سود بازرگانی بسیار بالا برای کالاهای وارداتی عمده ترین دلیل ورود قاچاق کالا است. سیاستگذاران بخش اقتصادی و تجاری بایستی ضمن حمایت از تولیدات داخلی میزان مصرف داخل را نیز مورد توجه قرار دهند و با اعمال تعرفه موثر از صنایع نوپا حمایت و بازار داخل را نیز از واردات کالای مورد نیاز اشباع نمایند. مثلاً میزان نیاز کشور به محصولات مختلف محاسبه و ظرفیت تولید داخلی را مدنظر قرار داده و تفاوت آن با نرخ‌های مناسب اجازه ورود پیدا نمایند.

۴. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در حوزه بین‌المللی؛ اگرچه در طول تاریخ همواره شاهد تعارضات جهانی شدن و حمایت‌گرایی هستیم. لیکن، با نگاه هوشمندانه و استفاده از ابزارهای حقوقی همچون تعرفه‌های پیش‌بینی پذیر با نرخ ثابت امکان حمایت از تولید داخلی ضمن آزاد سازی تجاری فراهم می‌گردد. همچنین، مدیریت حقوقی قراردادهای سرمایه‌گذاری خارجی،

پیشگیری از دامپینگ‌های وارداتی، تصویب قوانین حمایتی حاکم بر مناطق ویژه اقتصادی، تسهیل مشارکت فعالان تجاری و صنعتی خارجی در کشور، انعقاد پیمان‌های دو جانبه و چند جانبه جهت حل مسائل و مشکلات تحریم‌ها از جمله راهکارهای حمایت از تولید داخلی محسوب می‌شوند. علاوه بر آنکه حمایت از صنایع نوپا و صناعی که دارای مزیت نسبی می‌باشند نیز مفید فایده خواهد بود.

از دیدگاه تولید کنندگان داخل کشور قوانین فعلی نمی‌توانند بستری برای افزایش تولید مهیا سازند و به عبارت دیگر مطلوب تولید کنندگان نمی‌باشند. اما در خصوص ساماندهی وضعیت موجود، با توجه به اولویت‌های مذکور در این زمینه، نخست قوانین و مقررات نظام بانکداری، سپس نظام مالیاتی و گمرکی و در نهایت سایر قوانین و مقررات متفرقه که بر پیچیده‌تر کردن سیر تکاملی تولید در ایران، مزید بر علت هستند، می‌بایست واکاوی شود. بر اساس نظر سنجی، دریافت تسهیلات از نظام بانکی مهم‌ترین مشکل تولید کنندگان ایرانی است. سه مشکل کنونی و اصلی کسب و کار و تولید در ایران، به ترتیب دریافت تسهیلات از بانک‌ها، بی‌ثباتی قیمت مواد اولیه، و برگشت چک‌های مشتریان بوده که به دلایل مختلفی چون نوسانات تقاضا، نرخ ارز و افزایش مالیات می‌باشد. یکی از مشکلات دیگر بی‌توجهی به قواعد سیاست‌های مالی و انضباط بودجه‌ای و نبود شفافیت است که باعث بروز پدیده فساد و بی‌اعتمادی مردم نسبت به کارگزاران دولتی، گسترش هزینه‌های دولت و عدم امکان برنامه‌ریزی صحیح اقتصادی گردیده است. عدم سیاست‌های پولی و مالی کشور در مورد تولید منجر به مشکلات عمده تولید و صنعت می‌شود. تولید ملی طی سال‌های اخیر از عواملی همچون هدمندی یارانه، نرخ ارز، و معوقات بانکی آسیب دیده است و بسیاری از عاملان اقتصادی و واحدهای تولیدی برای بهبود شرایط عملکرد خود و استمرار فعالیت به منابع مالی و اعتباری نیازمند هستند لیکن موسسات مالی، اعتباری و بانکها دارای تشریفات و پیچیدگی برای اعطای وام و تسهیلات می‌باشند. بنابراین می‌بایست در سیاست‌های پولی و مالی در خصوص تولیدکنندگان تجدیدنظر صورت بگیرد. از سوی دیگر، باید توجه داشت که فشارهای نرخ مالیاتی که بر روی حقوق بگیران و تولیدکنندگان است باعث می‌شود هزینه‌های تمام شده تولیدات بالا رود و این امر بر سطح قیمت‌ها تاثیر گذار است. معذالک، با برنامه‌ریزی صحیح و اصلاح قوانین در راستای حمایت از تولیدات داخلی و بستر سازی می‌توان با رعایت اصل

مزیت نسبی و حمایت های هدفمند امکان ورود به عرصه تجارت آزاد را نیز فراهم آورد.

کتاب‌نامه

- ارشادی، وحید، (۱۳۸۷)، "بررسی و شناسایی موانع تولید با رویکرد اصلاح قوانین در بخش صنایع کوچک و متوسط مطالعات زیربنایی"، مرکز پژوهش‌های مجلس.
- تاری، فتاح..، (۱۳۸۵)، "استفاده از مقررات زدایی در رفع موانع تولید"، مجلس و پژوهش.
- تصویب‌نامه در خصوص ممنوعیت خرید کالاهای خارجی دارای نمونه و یا مشابه تولید داخلی توسط تمامی دستگاه‌های دولتی ۱۴۵۳۵۹ت ۴۷۳۶۴هـ ۰۷/۲۳.
- تقی نژاد، عمران (۱۳۸۷)، "مالیات بر ارزش افزوده ابهام‌ها و راهکارها"، مجله حسابدار رسمی.
- حسنزاده، علی، جوادیپور، سعید، (۱۳۸۲)، "مقررات زدایی در نظام بانکی مطالعه موردی اعطای تسهیلات، چاپ اول، تهران: پژوهشکده پولی و بانکی
- رفعتی، محمدرضا، (۱۳۷۱)، اثرات سیستم چند نرخ ارز بر اوضاع و احوال اقتصادی - بازرگانی کشور، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، ص ۱۰۸-۱۰۹.
- زمانزاده، حمید و قلیچ، وهاب، (۱۳۹۰) "طرح تحول نظام بانکی، ضرورتها و چالشها"، مجله تازه های اقتصاد، سال نهم، شماره ۱۳۲.
- سمیعی نسب، مصطفی، (۱۳۹۳)، "دیپلماسی اقتصادی راهبرد مقابله با تحریم‌های اقتصادی در منظومه اقتصاد مقاومتی"، علوم سیاسی، آفاق امنیت، شماره ۲۵.
- شمس، عبدالحمید، (۱۳۸۱)، "مقررات زدایی، جلد اول، تهران: انتشارات سمت.
- صباغیان، علی، (۱۳۸۵)، "حمایت‌گرایی در تجارت جهانی"، پژوهش های تجارت جهانی. بهار و تابستان. شماره ۲ و ۳.
- علیرازینی، ابراهیم، (۱۳۷۴)، راهنمای کاربردی واردات، چاپ اول، تهران: موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
- قانون اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ قانون اساسی (۱۳۸۷).
- قانون ارتقاء کیفی تولید خودرو و سایر تولیدات صنعتی داخلی (۱۳۸۹).
- قانون اصلاح یک تبصره به قانون اصلاح مواد از قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی اجتماعی فرهنگی و اجرای سیاستهای کلی اصل ۴۴ قانون اساسی.
- قانون امور گمرک (۱۳۹۰ و ۱۳۸۰).
- قانون برخی احکام مالیاتی قانون برنامه پنجساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴-۱۳۹۰).
- قانون برنامه پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران (۱۳۹۴ - ۱۳۹۰).

نقد موانع بین‌المللی و ملی حمایت از تولید داخلی و راهکارهای حقوقی آن ۲۷۱

قانون پیش‌بینی تدابیر و اقدامهای حفاظتی، جبرانی و ضددامپینگ برای حمایت از تولیدکنندگان داخلی (۱۳۸۳)

قانون تجارت (۱۳۱۱).

قانون حداکثر استفاده از توان تولیدی و خدماتی در تامین نیازهای کشور و تقویت آنها در امر صادرات و اصلاح ماده (۱۰۴) قانون مالیاتهای مستقیم.

قانون حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی.

قانون حمایت از صنایع مصوب سال (۱۳۴۳)

قانون رفع برخی از موانع تولید و سرمایه‌گذاری صنعتی (۱۳۸۷)

قانون رفع موانع تولید رقابتپذیر و ارتقای نظام مالی کشور.

قانون گسترش مالکیت واحدهای تولیدی

قانون گسترش مالکیت واحدهای تولیدی (۱۳۵۴)

کاشانی، سید محمود، (۱۳۸۱)، "مبانی حقوقی و مقررات بهره‌ویژان دیرکرد (بررسی قانون عملیات بانکی بدون ربا)"، مجله‌ی کانون نوکلا.

لایحه اصلاح قانون حمایت صنعتی و جلوگیری از تعطیل کارخانه‌های کشور (۱۳۴۳)

ماجدی، علیوگلریز، حسن، (۱۳۶۷)، "پول و بانک از نظریه تا سیاستگذاری"، تهران: موسسه عالی بانکداری.

محمدینوده، عبدالرحمن، (۱۳۸۴)، تجارت پنهان، چاپ اول، تهران: نشرخیزران.

محمود باقری، علیرضا حجت‌زاده، محمد تقی رضائی، (۱۳۸۸)، "مقاله اجرای اصل آزادسازی تجاری در سازمان جهانی تجارت؛ چالشها و فرصت‌ها"، سال یازدهم، شماره ۲۷. پاییز و زمستان. ویژه نامه WTO.

محمودزاده، محمود، حسن زاده، محمد، (۱۳۸۵)، "مالیات بر تجارت الکترونیکی: مقدمه ای بر تدوین قانون مالیات بر تجارت الکترونیکی در ایران"، فصلنامه پژوهشها و سیاستهای اقتصادی.

مقررات اتخاذ تصمیماتی به منظور حمایت از تولید (۱۳۸۸)

مقررات تدابیر و اقدامهای حفاظتی، جبرانی و ضددامپینگ برای حمایت از تولیدکنندگان داخلی (۱۳۸۶) موسوی زنونز، موسی، (۱۳۹۲)، "تحول حقوق تجارت بین‌الملل در سازمان جهانی تجارت"، نشر میزان.

موسویان، سیدعباس، (۱۳۸۶)، "نقد و بررسی قانون عملیات بانکداری بدون ربا و پیشنهاد قانون جایگزین"، فصلنامه علمی پژوهش اقتصاد اسلامی، سال هفتم، شماره ۲۵.

میدری، قودجانی، (۱۳۸۷) "سنجش و بهبود محیط کسب و کار"، انتشارات جهاد دانشگاهی دانشگاه تهران.

سایر منابع

برگرفته از خبرگزاری قم به نقل از صنعتگران قمی، موانعی که نمی گذارند چرخ صنعت بچرخد، (مرداد ۱۳۹۱).

برگرفته از گزارش اول اصلاح ساختار بعد ورود به سازمان تجارت جهانی، روزنامه جام جم، شماره ۱۰۰۰۰۴۲۳۵۳۰ مورخ ۱۳۸۰/۰۹/۲۴.

برگرفته از گزارش تحلیل وضعیت اقتصادی کشور: رصد و تحلیل محیط کسب و کار ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس، (تیرماه ۱۳۹۲).

برگرفته از گزارش حمایت از تولید ملی قانون نمی خواهد، روزنامه جام جم، (اردیبهشت ۱۳۹۱).
برگرفته از گزارش حمایت از تولید و بازرگاری در قانون دلایل ساختاری ضعف تولید، روزنامه دنیای اقتصاد، (فروردین ۱۳۹۱).

برگرفته از گزارش خط قرمز های جهانی حمایت گرای، روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۴۰۲۲ مورخ ۲۸/۰۱/۱۳۹۶.

برگرفته از گزارش محاسبه ظرفیت بالقوه مالیاتی بخش شرکت و مشاغل، معاونت اقتصادی، دفتر تحقیقات و سیاست‌های مالی، (۱۳۸۵).

برگرفته از گزارش موانع و تنگناهای تولید در اقتصاد ایران، اداره بررسی ها و سیاست‌های اقتصادی، بانک مرکزی ایران. (۱۳۸۷)

برگرفته از گزارش جلسه کمیته ارتباطات و اطلاع رسانی کارگروه تحولات اقتصادی، (خرداد ۱۳۹۲).
بهمن، همایون، "پایان نامه برآورد تولید ملی ایران" دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، (۱۳۹۰).

گزارش برگرفته از جلسه کمیته ارتباطات و اطلاع رسانی کارگروه تحولات اقتصادی، (خرداد ۱۳۹۲).
گزارش برگرفته شده از پیشنهاد اصلاح قوانین و مقررات و رویه های حقوقی، گزارش ۵۹۰ تا ۶۰۶، مورخ ۹۲/۵/۱۴.

<http://asl440mefa.gov.ir>.

<http://isfp.ir/web/career/290>.

<http://kasbyar.com/>.

<http://rc.majlis.ir/fa>.

<http://www.magiran.com/iran-economics>.

<http://www.magiran.com/metaliran>.

<http://www.ttim.ir>.

Report of the Committee on New Business of Keidanren-1995.

www.deregulation.ir.